

Michal Rak

Spitfire Hunters. The Inside Stories Behind The Best Aviation Archaeology TV Documentaries

PARRY, Simon (2010): Walton on Thames: Red Kite.

V poslední době vychází ve Velké Británii větší počet publikací věnujících se pátrání po letounech sestřelených během 2. světové války. Velmi aktivní je v tomto směru letecký publicista Andy Saunders, který nejprve vydal knihu o pátrání po okolnostech posledního boje legendárního beznohého stíhače Douglase Badera a u příležitosti 70. výročí bitvy o Británii dvě publikace o odkryvech letounů RAF a Luftwaffe, ztracených během tohoto souboje (SAUNDERS, Andy, 2007, 2009 a 2010). Všechny tyto knihy drží podobnou osnovu – objev místa s vrakem letounu, odkryv, průzkum v archívech a prezentace výsledku, často za účasti přímých účastníků bojů nebo jejich příbuzných.

Recenzovaná publikace tento koncept zachovává, ale přesto je odlišná. Aeroarchelogie čili „kopání letadel“ je ve Velké Británii žhavým tématem, kterému je věnována široká pozornost celé společnosti. Válečným veteránům je proječován zasloužený respekt, památky z této doby jsou legislativně chráněny a zkoumány profesionálními institucemi. Velkou popularitu tohoto tématu využívají též televizní společnosti, které natočily již desítky dokumentů o pátrání po letounech. A právě tento typ prezentace archeologických výzkumů průřezově představuje recenzovaná kniha.

Autor Simon Parry se této problematice věnuje dlouhodobě, spravuje web tématu věnovaný a publikuje články. V úvodu přináší definici archeologie a zařazuje aeroarcheologii do struktur této disciplíny. Dále pak vzpomíná na zakladatele aeroarcheologie Petera Footeho, který s odkryvem havarovaných strojů začal již v 60. letech 20. století,

tedy již dvacet let po skončení bojů. Následuje osm kapitol, které přibližují nejen období bojů, ale též různé přístupy k odkryvu a následné prezentaci výsledků.

Hned první kapitola je velmi zajímavá. Věnuje se totiž pátrání po troskách německé vzducholodi Zeppelin L48, sestřelené v roce 1917. Pozůstatků letadel z této doby se moc nedochovalo, protože konstrukce strojů byla dřevěná a po havárii bylo letadlo většinou zničeno. To se týká i vzducholodí navíc plněných hořlavých vodíkem. Před samotným odkryvem byla provedena rešerše archivních pramenů, byla opatřena hlášení britských pilotů účastníků se stíhání a objeveny fotografie z místa havárie. Ty ukazovaly, že většina trosk zůstala na povrchu, a zásadní otázkou tedy bylo, zda se po havárii něco dochovalo. Navíc se jednalo o úplně první exkavaci vzducholodi na světě. Při výzkumu byly použity moderní metody, jako je geofyzikální měření či použití prostorových analýz pomocí geograficko informačních systémů. Na místě havárie byly nalezeny menší artefakty, včetně knoflíku německého námořnictva, největší z nich – část kostry vzducholodi, však nebyla nalezena na lokalitě, ale v jedné z vedlejších vsí, kde sloužila jako držák na slunečník. Podobné druhotné užití trosk je typické pro celý svět a všechna období.

Zbýlé kapitoly se již věnují haváriím z období let 1939–1945. Kapitola tři přibližuje nasazení stíhačů RAF ve Francii na začátku války a odkryv letounu Hurricane, sestřeleného 13. května 1940. K odkryvu stroje došlo v roce 2003 za přítomnosti Billa Drakeho, muže který tento stroj uvedený den pilotoval a musel opustit na padáku poté, co byl zasažen nepřátelským stíhačem. Mezi nalezenými artefakty pak zaujal jeden, pancéřový plát, který chránil pilotovu hlavu, s otisky kulek. Billy Drake tak po 63 letech spatřil předmět, který mu zachránil život. Následující kapitola popisuje výzkum letounu Spitfire, který byl sestřelen během krytí evakuace u Dunkerku. Stalo se tak 23. května 1940, jeho pilot Paul Klipsch zahynul a byl ve Francii pohřben. Odkryvu byl přítomen, tak jako mnohokrát, odborník na letecké havárie, který měl pomoci s určením příčiny pádu stroje. V zemi se nakonec podařilo najít necelých 60 % letounu, včetně plechů, které kryly kabinu. Zde byla objevena díra po kulce, která směřovala přímo na pilotní sedačku. O příčinách havárie tohoto stroje tak bylo jasno...

Následující kapitola se věnuje jedné z nejdůležitějších událostí celé války – bitvě o Británii. Dne 15. září 1940 Němci poprvé a naposled v jejím průběhu dvakrát zaútočili na Londýn. Zuřivost a rozsah bojů byl takový, že toto datum je dodnes ve Velké Británii oslavováno jako Den bitvy o Británii. K tomuto datu se též vztahuje legenda o pilotovi, který svým letounem srazil německý bombardér, jenž se chystal shodit svůj smrtonosný náklad na Buckinghamský palác. Realita byla trošku jiná, nicméně tento Hurricane se stal objektem dokumentu TV stanice Channel 5 v roce 2004, ve kterém měla být celá exkavace přenášena na živo! Pilotem letounu byl v roce 1940 Ray Holmes od 504. perutě RAF, který se na celé akci též podílel.

Velkým problémem však bylo, že místo havárie se dnes nachází pod rušnou londýnskou křižovatkou a nebylo přesně lokalizováno. Došlo tak ke složitému výpočtu na základně několika fotografií havarovaného stroje, komplikace dále způsobovaly četné

inženýrské sítě vedené křižovatkou. Vozovka byla nakonec pomalována různobarevnými čarami, které upozorňovaly na jejich umístění, a na vytipovaném místě bylo nakresleno ono pověstné X, ač ve tvaru čtverce, místo s pokladem – předpokládané místo pádu Hurricane. Zatímco začišťování povrchu nebylo ještě televizí přenášeno, odkryv samotného stroje již ano, a to do dvou milionů domácností. Diváci tak viděli dobře odvedenou práci archeologů, protože pod X se skutečně vrak nacházel, včetně velké části motoru. S výsledky pátrání byla seznámena také královna Alžběta II. Zajímavostí také je, že bylo vybráno druhé místo havárie letounu, tentokrát v Belgii, a to pro případ, kdyby Holmesův Hurricane na vybraném místě již nenalezal.

Čtvrtá kapitola popisuje pátrání po odpovědi na otázku, kdo sestřelil Douglase Badera. Bader patří k největším britským legendám a dodnes panují nejasnosti okolo jeho sestřelení 9. srpna 1941 nad Francií. Protože o tomto pátrání vyšla samostatná monografie (SAUNDERS, Andy, 2007), omezíme se jen na konstatování, že Baderův letoun nalezen nebyl, zato byl objeven jeden letoun německý a několik britských a celá akce byla britskou veřejností pečlivě sledována.

Následuje popis odkryvu bombardéru Lancaster. Nejednalo se ale o běžnou verzi, ale úpravu Dambusters. Takto upravených strojů vzniklo jen 23 a účastnily se slavného náletu na německé přehradě v květnu 1943. Následně byly využívány k různým speciálním úkolům, včetně zásobování odbojových skupin v okupovaných zemích. A právě při podobném letu byl v noci z 10. na 11. prosince 1943 sestřelen zkoumaný stroj sériového čísla ED825. Při odkryvu byly objeveny zajímavé skutečnosti. Po náletu na přehradu byly letouny, nebo alespoň ED825, dále upravovány. Byly navraceny součásti výzbroje, které byly kvůli úspoře hmotnosti před náletem odstraněny, ve spodku trupu bylo provizorní střelecké stanoviště. Zásobovací let potvrzovaly nálezy kontejnerů s ručními zbraněmi. Celého odkryvu se opět účastnil jeden z letců.

Poslední dvě kapitoly se zabývají vraky bombardérů amerického letectva. První místo se nachází v Norfolku a ukrývá pozůstatky dvou strojů B-17, které se srazily v únoru 1944 při návratu z bojového letu a v jejichž troskách zahynulo 21 mladých mužů. Druhé místo ukrývalo trosky dvou strojů A-26 Ivander, které se pro změnu srazily v listopadu 1944 krátce po startu z letiště Warton. Obě místa havárie byla extrémně promáčená, a pro odkryv tak velmi komplikovaná. Obě místa však byla prozkoumána a bylo získáno mnoho artefaktů, jeden z letounů A-26 byl zachován velmi dobře, včetně křidel a celé ocasní části. Jedním z důležitých zjištění bylo, že toto vlhké prostředí nepůsobí na kovové zbytky letounů moc dobře a ty rychle podléhají zániku. Tato informace by měla posloužit k vytipování podobných lokalit a jejich přednostnímu výzkumu.

Představovaná kniha tak není typickou „vědeckou“ prací, z části také proto, že aeroarcheologii se věnuje celosvětově hodně amatérů a tento typ prací je určen hlavně jim. Velký přínos knihy je ale v prezentaci výsledků a popularizaci archeologie celkově. Velmi poutavou formou jsou představeny jak metody výzkumů, které jsou srovnatelné s jakoukoliv jinou archeologickou lokalitou, tak letectví období 2. světové války, ale také

osudy mužů, kteří se krvavých bojů účastnili. Nechybí bohatá obrazová příloha, včetně kresebných rekonstrukcí zkoumaných letadel, a odkazy na televizní dokumenty, které vlastně za vznikem publikace stály. Všechny tyto dokumenty měly velkou sledovanost, a přispěly tak k popularizaci vědy jako celku. Česká archeologie si tak z ní může vzít příklad, jak své výsledky veřejnosti přednést, a to jak její profesionální, tak amatérská část, protože obě s tím mají stále problém.

PARRY, Simon (2010): Spitfire Hunters. The Inside Stories Behind The Best Aviation Archaeology TV Documentaries. Red Kite. Walton on Thames. Rozsah práce, 128 s. textu

Literatura:

SAUNERS, Andy (2007): Baders' Last Fight – An In-depth Investigation of a Great WWII Mystery. London.

SAUNERS, Andy (2009): Finding The Few. Some Outstanding Mysteries of the Battle of Britain Investigated and Solved. London.

SAUNERS, Andy (2010): Finding The Foe. Outstanding Luftwaffe mysteries of the Battle of Britain and beyond investigated and solved. London.